

lami, ki jih je pisatelj naznačil. Glede doslednosti v slogu moramo omeniti, da je ta pastirska zgodba iz najprimitivnejšega življenja le preveč obložena s folkloro, zlasti tam, kjer so predstave iz vražarstva opisane realistično. Privid Juretov in Svetkin v kresni noči ni verjetno zvezan. V splošnem je preveč volkodlakov, besov, vedomcev, vešč, mrličev, vil itd. V jezikovnem oziru srečujemo mnogo lokalizmov, zato tembolj motijo izrazi kakor tragedija, ekstaza in še nekaj drugih. Glede splošne stilizacije bi bilo Bevku treba več zatajevanja in tehtanja. V okviru, skozi katerega gleda pisatelj v svoje delo, najbolje stoji 22. poglavje.

F. K.

Izidor Cankar: **Zgodovina likovne umetnosti v Zahodni Evropi**. I. del. Od početkov krščanske umetnosti do l. 1000. 1. snopič: Razvoj stila v starokrščanski dobi in zgodnjem srednjem veku. V Ljubljani, 1926. Izdala Slovenska Matica.

To je prva splošna umetnostna zgodovinska knjiga med Slovenci. Avtor, profesor umetnostne zgodovine na ljubljanski univerzi, jo je zgradil v svojih predavanjih na najširšem temelju. Hrvatje in Srbi nimajo še nobene podobne, široko zosnovane knjige, torej ima delo pomen za vse Jugoslovane sploh, in si najde pri Slovanih primere le v Matějčkovem češkem delu. Obenem je ta knjiga eden izmed najlepših in največjih dokumentov domačega dela na svetskoznanstvenem polju, kar jih je izšlo iz kroga znanstvenikov naše mlade univerze.

V predgovoru izpoveduje avtor svojo metodiko in podaja temeljno nazornost zgradbi in značaju svojega dela. Ta, moremo reči, gre še dalje preko one utemeljiteljev dunajske umetnostno zgodovinske šole Wickhoff-Riegl-Dvořák; ne pomeni le dograditve in izpopolnitve njihovega sistema, marveč tudi njega skrajno modernizacijo.

Od Dvořákovih smrti in njegove zadnje knjige je že poteklo skoro deset let, in v tem času se je konstelacija napram umetnosti vsaj nekaj že »razvila« in reči moramo, da je metoda obravnavanja umetnosti, kakor jo kaže to delo, najsodobnejšega kova.

V predgovoru avtor ugotovi nedostatnost starega materialističnega umetnostnoznanstvenega raziskavanja, ki se omejuje le na biografije, katalog umetnin in se kvečjemu še dotakne »tehnik« in vplivanosti. Če je stara šola šla čez to mejo, je to storila s subjektivno estetsko osebno sodbo, ki nima stalne znanstvene vrednosti. Tako obravnavanje umetnine gotovo ni zmožno poglobiti umevanja o notranjem organskem življenju umetnine, ker zadeva le njene zunanjosti, kakor s krstnimi in mrliškimi dati še nismo prikazali značaja človekovega.

Kakor je v umetnosti materialistično mislečega poznega XIX. stol. šlo za »kaj« in gre v novjšem času za »kako«, se je tudi umetnostnoznanstvena metodika moderne v tem zmislu razvila. Utemeljitelji sloveče dunajske umetnostno zgodovinske šole (zlasti Wickhoff in Riegl) so prvi krenili na novo pot in jeli smatrati zgodovino umetnosti za zgodovino stila. Podprli so staro materialistično zgradbo, postavili so temelje moderni analizi stila, ter pokazali razvoj umetnosti kot avtonomno njeno formalno metamorfozo (Kunstwollen der Zeit). V tej Wickhoffovi šoli je zrastel Maks Dvořák, ki je v duhu časa krenil še dalje. V svojem zadnjem delu mu je zgodovina umet-

nosti postala že »zgodovina duha«. To pot nadaljuje in sistematski izpopolnjuje Cankar, ki smatra »umetnost za izraz duševnega stanja dobe, družbe in njenih udov, kakor podobno religiji, filozofiji, pravnosti, vedi, socialnemu redu, pesništvu, glasbi«.

Taine-ova slutnja o miljejski teoriji, Rieglovo umetnostno hotenje, Dvořákova Kunstgeschichte als Geistesgeschichte so členi gradacije, ki je na višku rodila to najnovejše delo z njega širšimi spoznanji, nazornimi temelji in z izpopolnjeno moderno metodično podlago.

V predgovoru se avtor dotakne tudi mnenja, ki je danes razširjeno zlasti v krogih aktivnih umetnikov starejše generacije impresionistov, pa tudi starejših literarnih in glasbenih zgodovinarjev sploh, namreč, da je obravnavati umetnost le kot izraz individualne umetniške psihologije. Avtor to mnenje pobija, pobija tudi zvezo narodnih in etnoloških individualnosti, ki morejo pač biti vzrok nians v razvoju, ne pa vzrok razvoja samega. Pobija tudi materialistično-socialistično konstelacijo k vprašanju umetnostnoznanstvene metode, gre preko Dvořákovega (če smemo tako reči spričo njegovega izključno le »duhovnega« pojmovanja) »ekspresionizma« dalje novo pot, ki stremi po najvišji objektivnosti gledanja iz čimveč adekvatnih vidikov hkrati. Le ta pot more biti edino prava, zakaj čas sam in menjajoči se svetovni nazor v naših dušah nam ob vsaki »stilni« smeri razgaljuje in odpira nove vidike na predmete. I materialistični vidiki »spiritualistično subjektivni«, impresionistični in oni »duhovni« vzrok nam je odkril nove krajine v umetnosti, teh spoznanj ne moremo zametavati v celoti, vzeti jih kot pridobitve je edino, kar preostane, ter iskati novih!

(Preden pridemo na obravnavanje I. dela samega, naj opozorimo v tej zvezi še na Cankarjevo Sistematično stila, ki je bila nedavno izdana kot uvod za umevanje umetnosti in posredno, kot uvod k Zgodovini.)

Prva knjiga obravnava zapadno slikarstvo starokrščanske dobe in zgodnjega srednjega veka do leta 1000. Pisatelj je poglobil svoj studij starokrščanske umetnosti do nians, o katerih doslej najboljša literatura (Wilfert, Dvořák) ni govorila. Najprej slika svetovno nazorne podlage praprščanske umetnosti, jo deli na 1.) stil praprščanskega spiritualizma (do IV. stol.), 2.) starokrščanski realizem (VI. stol.) in 3.) starokrščanski monumentalni stil (od V. do VII. stol.). Z razpravo je pobita stara teorija o »propadu« umetnosti starokrščanske dobe, ker je pokazan njen stilni zmisel, ki je edini mogel ustrezati estetskim potrebam opisano duhovno usmerjenega časa. Kar se tiče pregleda materiala, knjiga ni noben katalog, toda stilistični izsledki so nanizani na podlagi temeljitega poznanja materiala, o katerem se lahko informiraš v vsaki starejši knjigi — leksikonu, kar pa naša knjiga noče biti, ker ima drugo nalogo. Kar se tiče tega, kako je avtor z objektivnim kriterijem prodril v srce tej umetnosti in kako je svoje izsledke pregnantno, plastično formuliral, si ta razprava gotovo težko dobi para v današnji, tako zelo estetsko-subjektivni nemški ali francoski umetnostno-zgodovinski literaturi! To moremo brez pridržka reči.

V nadaljnem avtor obravnava ploskovito-idealistični stil 7. in 8. stol. (»irske miniature«), ki je veljal do nedavna še za nekak »barbarski presledek« v razvoju. To najabstraktnije slikarstvo v zgodovini Evrope (komaj pri kubistih ali ekspresionistih bi bilo kaj podobno abstraktnega še najti!) prikaže avtor kot nadaljevanje in vrhunec idealističnih teženj, ki so se izživljale v zgodnjem srednjem veku in pokaže globoko duhovno zmiselnost tega stila. Tudi ta del je v mnogih ozirih novost v moderni tozadevni literaturi.

V primeri z dosedanjimi zgodovinskimi vidiki v umetnosti je važno poglavje »Prva renesansa v krščanskem slikarstvu«. Avtor obravnava prve rahle realistične reakcije koncu VIII., IX. in X. stoletja (S. Maria Antiqua, S. Saba, S. Clemente, Utrechtski psalter i. dr.). V ozkem naslonu na antiko doživi zapadno slikarstvo v tem času svojo predrenesanso in si tako ustvari prvi korak iz srednjeveškega stila dalje.

St. Vurnik.

Iz tujih literatur

Rusko slovstvo

Leonid Leonov: Jazbeci

Roman Leonida Leonova »Barsuki« (Jazbeci) se med knjigami nove Rusije veliko omenja; izšel je že tudi v nemškem prevodu (Die Bauern von Wory). Delo kaže kljub sedanji nesvobodni ruski produkciji in organizirani tendenčnosti prav značilne umetniške posebnosti, zato je prav, da se seznanimo z njim. Pripominjam pa, da romana skoraj ni mogoče v celoti predstaviti; zasnova je nenavadno široka in obdelava posameznih motivov tako izčrpna, da bi jo mogli označiti šele z več primeri iz vseh treh delov. Poglavje, ki ga prinašamo spredaj, ne kaže v prvi vrsti oblikovnih vrlin Leonova in ustreza bolj radi svoje zaokroženosti in vsebinskega poudarka.

Motto romana so besede iz pesmi slepih beračev: »Dva brata sta nekoč živela, ena mati ju je hranila, ena sreča ju je obdarila: prvega z bogastvom, drugega s siromaštvom.« Na teh besedah sloni zgodba, da dva brata iz vasi Vorí (Tatja vas), Pavel in Senja, gresta pred vojno v Moskvo služiti; tu se kmalu ločita in se srečata šele doma: eden je poglavar upornih kmetov, drugi je sovjetski komisar, ki je prišel strahovat upornike. To je bolj zunanji del romana, njegov okvir, kajti enotne zgodbe, ki bi se pletla med izbranimi osebami in okoli glavnega junaka, skoraj ni. Mimo nas polzi ali divja življenje, polno drobnih zgodb. Te zgodbe se med seboj prepletajo, izginjajo, se trgajo in se vnovič začenjajo; nekatere stoje bolj v ospredju, druge vpadajo iz ozadja, skratka roman brez junaka. V prvem delu gledamo moskovsko ulico blizu Kremlja, življenje v vsej celoti in podrobnostih: z ljudmi, hišami in živalimi. V tej ulici si stojita nasproti hiša trgovca Bihalova, kjer služita Pavel in Semjon in hiša gostilničarja Sekretova, ki ima hčer Nastjo, trpko Semjonovo ljubezen. Proti koncu prvega dela se rahlo čutijo iz ozadja prva vojna leta. Tudi Semjon mora tik pred revolucijo v vojno. V drugem delu pride begun iz rdeče armade v Tatjo vas. To je Brikin, ki se je pred leti oženil v domači vasi,

pustil mlado ženo doma, sam pa se je vrnil v Moskvo, kjer je imel majhno trgovino. Ta Brikin je odpeljal tudi Pavla in Semjona v mesto. Po okraju že hodi sovjetski uradnik Polovinkin; zapuščena Brikinova žena se ni branila njegovega prijateljstva in Brikin pride domov prav v času, ko ženina nezvestoba postane očitna in vsi vasi v spotiko. V Brikinovi hiši se tedaj začne družinska drama. Ob istem času se obnovi med Tatjo vasjo in Gosjaki starodavna pravda za Sinkinov travnik, ki ga je nekoč carska oblast kot v zasmeh pravici prisodila Tatincem, čeprav bi moral pripasti Gosjakom, ki nimajo dovolj zemlje. Sedaj pridejo državni merjevci in prisodijo travnik Gosjakom. Nova sovjetska oblast se začne čutiti tudi na deželi; prihajajo agitatorji in oznanjevalci prosvete. A kmete mnogo bolj vznemirjajo rekvizicije za rdečo armado. Nepokorščina kmetov kmalu izbruhne v odpor proti oblastem. Iz vojske se vrne tudi Semjon in pokliče iz Moskve Nastjo. Nastja pride v vas prav tedaj, ko je dozorel upor Tatincev. V tretjem delu romana se razvije in dokonča boj med kmeti in oblastjo. Uporniki se umaknejo v gozd, se zarijejo kakor jazbeci v podzemeljske luknje ter hodijo ropat v Gosjake, jih uničijo in začno vojno z državno oblastjo. V zelenem kadru je kot vojak tudi Nastja, Semjonova nevesta. Med uporniki se začne strašen dušni razkroj. Razbojniki kmalu ne poznajo več cene življenja. Najhujši je razkroj v Brikinu, ki ga je ženina nezvestoba popolnoma zlomila in postane izdajavec; najgloblje je usoda segla v Semjona, mrkega poglavarja in tudi v Nastjo, ki jo zalezujejo moški in se z dušo in telesom trga od Semjona; življenje je šlo mimo obeh in jima pokazalo, da sta zastonj živela drug za drugega. Jazbece končno izženo iz gozda v polje, kmete žene nazaj k delu in domu, Semjon se sam izroči komisarju Antonu, — svojemu bratu Pavlu. Nastja je prav tedaj ubežala z drugim v svobodno življenje.

Vorovskij, ideolog in kritik boljševiške literature, Leonova komaj še prišteva k pravim boljševiškim literatom. Jazbeci niso propagandistično delo, saj v tistem mislu ne, kot pojmujejo svoje poslanstvo oficialni sovjetski literaturi, n. pr. kak Majakovskij, Leonov je živo politično snov ohranil v pravih mejah in se je zlasti ogibal vsakih gesel. V Jazbecih sovjetska oblast ne nastopa proti kmetom kot predstavnica novega družabnega reda in obrazovateljica novega človeka, ampak samo kot nova oblast in posredovavka, tam se kmetje ne znajo več krotiti in ubogati. To se v bistvu sklada s tem, kar je Vorovskij sam zapisal o Leninu: »Leninov nazor je bil vedno ta, da ni prav, da bi se vtikali v kmečko gospodarstvo ali občinsko upravo na deželi, marveč da je treba kmete s prijaznim in dobrim zgledom vzgajati, češ, da smo v marsičem učenci kmetov in ne njihovi učitelji.« (Prim. str. 58 Fülöp Miller: Geist und Gesicht des Bolschewismus. Darstellung und Kritik des kulturellen Lebens in Sowjetrußland. Amalthea-Verlag, 1926. Str. 140, 500 slik!) Gosjaki sicer na smrt sovražijo Tatince, a zavračajo agitacijo sovjetskih odposlancev, ki jih z novimi gesli hočejo pridobiti zase proti »jazbecem«: »Kaj nam mar ta